

ISTE SKOLAN

Vad har hänt på skolfronten i Iste?

Några utdrag ur artiklar om skolväsendet i Arbrå socken från tidningen Arbråbygden 1953-54 och ur Wengelins skrifter.

1668-års kyrkolag ålade pastorn i församlingen "att låta sig angeläget vara, att ungdomen i sin socken lära läsa i bok och att förstå sina kristendomsstycken och att varje söndag hålla katekesförhör, till vilka församlingens ledamöter äro skyldiga att rotevis infinna sig."

Ur denna föreskrift utvecklades så småningom våra husförhör och sedermera konfirmationsundervisningen. Under den kanske prästen upptäckte någon studiebegåvning och ombesörjde hans intagande i närmaste katedralskola.

År **1764** vände sig Arbrås kyrkoherde Olov Högman till två bröder, **Olov** och **Anders Engström**, som härstammade från Änga by, med en bön om hjälp att "att uppbygga ett orgelverk i Arbrå kyrka".

Olov, som var rådman i Falun, svarade att han istället ville bidra med en gåva, "theraf någon årligen kunde hava en liten lön och som vore skickad att lära ungdomen sin ChristendomsKunskap, vilket jag håller före vara Gudi behagligare än orgelverk och mässhakar".

Anders, som var brukspatron i Blekinge, testamenterade **1770** två gruvlotter i Falu gruva till samma ändamål. En skolfond bildades (**Engströmska fonden**), men pengarna ville inte räcka och först **1778** finns de första säkra uppgifterna om att mera **regelbunden undervisning** meddelades inom vår socken.

År **1795** skulle skolmästaren, som hade fast lokal och bostad vid gamla klockargården vid kyrkan, resa omkring i socknen 9 veckor om hösten och 11 veckor om våren. Lokaler skulle upplåtas av rotlarna. Vid avfärden skulle skolmästaren ge barnen läxor, som skulle förhöras när han följande år kom tillbaka. Det blev inte så mycket av det hela, när det visade sig att det var föräldrarna, som skulle stå för lärarlönen 33 riksdaler och 16 skillingar samt att han skulle kosthållas av rotlarna.

År **1808** tillsättes förutom skolmästaren två barnalärare för de mer avlägsna byarna. De två ambulerande barnalärarna skulle undervisa 2 el 3 veckor/ termin i Iste, Östansjö, Mörtsjö, Snten, Änga, Hänsätter, Backa och Norränge. Så förflyter en del år, då det inte händer så mycket mera än att ytterligare en barnalärare tillsättes.

År 1823 avgick en barnalärare och efterträddes av drängen Mårten Nore´n från Iste, känd för "sin skicklighet och välförhållande".

Församlingen och kyrkoherden hade många problem med sina barnalärare.

Yrket hade inte hög status och där placerades t ex avskedade premiekonstaplar

och korpraler. En avskedades när han försökt bedriva otukt med hustrur och pigor på de gårdar, som han var hänvisad till för kost och logi.

Den **Svenska folkskolans Magna Charta** utfärdades **1842** och antogs av riksdagen, men regeringen sträckte sig längre och deklarerade att skolundervisningen skulle vara obligatorisk. I varje församling bör finnas en helst fast skola, med vederbörligen godkänd lärare, som skulle åtnjuta en fast minimilön jämte bostad och andra natura förmåner.

Folkskollärarseminarier inrättades. Skolbarnen böra innan de lämna skolan ha inhämtat en viss fastställd kunskap. Omkostnaderna skulle bestridas av församlingarna, men visst bidrag från staten till lärarlöner kunde utgå till fattiga församlingar.

Arbrå församling hade stora problem med skolorna framför allt var det 3 ämnen, som stämmomännen diskuterade:

Skolgången (föräldrarna tyckte inte att det var speciellt viktigt att barnen gick i skolan)

Vedleveranserna (som skulle ske efter rök)

Reparationer av skollokalerna

År **1842** var sockenmännen i Arbrå samlade för att ta ställning i skolfrågan. De många innehållsrika paragraferna såg dock avskräckande ut, varför det föreslogs att en **skolstyrelse** skulle **bildas**. Där ingick nämndeman Anders Ersson från Iste.

Det var många problem och sammanjämkningar innan det **1847** fanns två skolor. **Kyrkskolan** (16*26 alnar) och **Bogårdens skola** (12*22 alnar). En lärare anställdes att undervisa 2/3 av terminen vid Kyrkskolan och 1/3 vid Bogårdens skola.

År **1865** ordnades skolundervisningen i den nordöstra delen av socknen så att ynglingen Erik Ersson från Nordsjö anställdes för att varje termin undervisa i Iste 3, Bogården 2, Mörtsjö 3, Östansjö 4 och Snaten 4 veckor.

En folkskoleinspektör besökte 1867 församlingen och gav ett omfattande förslag till förändringar, men det var mycket litet som blev genomfört. En omorganisation gjordes dock, där man delade in församlingen i 2 folkskoleområden med 2 rotlar i varje och varje rotel uppmanades att skaffa småskolelokaler.

År 1879 föreslogs val av lärarinna vid den då flyttande Iste-Norrängeskolan. Vikarien på platsen hade visserligen inte insänt någon ansökan, men uppsattes ändå på första förslagsrummet "ehuru hennes betyg inte vore så höga, dock emedan hon gjort sig känd för sitt nit i sitt kall, efter den gåva hon undfått, samt för en kristlig och stilla vandel".

År 1896 beslöts inlösen av småskolehus i Nordsjö , Mörtsjö ,Hänsätter, Vallsta Hov ,Flästa och Koldemo. I Norränge och Kyrkbyn skulle skolhus byggas, men i Iste tillsvidare hyras.

Iste skola byggdes 1908. Skollokaler skulle byggas enligt de regler, som utfärdats av staten. Det skulle vara en stor och ljus undervisningslokal med stora

fönster, kamin, orgel, kateder med vattenkaraff, svarta tavla och karthiss. Speciellt omklädningsrum där även matsäcken åts. Tjänstelägenheten på ett rum och kök för läraren, som från början skötte städning och eldning med hjälp av barnen. Halvtidsläsning var sekelskiftets melodi. Småskolorna var i allmänhet ordnade så att läraren hade att undervisa på två skolor 4 mån på varje skola.

Barnantalet vid Isteskolan finns redovisat i tidningen Arbråbygden nr 2 -54. 1917-46 varierade barnantalet mellan 5-13 med undantag av åren 1919-21, då var det mellan 16-20, så det var stor skillnad mot dagens klasstorlekar.

Lärare vid Isteskolan.

Barnen i klasserna 3-6 (storskolan) hade varannan dags läsning och Istebarnen fick gå i Bogårdens skola. Hösten 1934 var barnantalet där ovanligt stort och det upprättades en tillfällig folkskola i hyrd lokal hos Blomqvists. En lärare Axel Henrik Fridén anställdes.

1934 gifte sig lärarinnan Linnea Abrahamsson med snickaren Anders Nyström från Iste och han byggde till lägenheten med ett sovrum och alkov på vinden. Det sågs inte med blida ögon av alla överordnande, att lärarinnan var gift och att maken bodde i tjänstebostaden.

Heltidsläsning infördes först 1938, när Bogårdens moderna nya skola stod klar och då tillkom också skolskjutsar. Det var ju under ”gengastiden” och det berättas att barnen fick kliva ur och skjuta bussen uppför de branta Bogårdsbackarna.

Fria skolmatreal infördes 1942. Tidigare hade endast de fattigare barnen försetts med sådana. Ett par år tidigare hade fria skolbad införts, då skolan hade stor badavdelning med bastu och stor ljus gymnastiksal. 1945 får alla fri skollunch och då blir skolplikten sjuårig.

1944 bytte Linnea Nyström och Hildur Hed skola då Hildur som flyttats från Nordsjö småskola till Bogårdens nybyggda skola, inte trivdes i ”detta stora skolhus”.

1949 pensionerades Hildur Hed och Iste skola stängdes, men hon bodde kvartär till sin död. Under följande årtionden hyrdes skolan ut till privatpersoner. I mitten av 50-talet såldes skolan till Tora o Karl Häll och blev privatbostad.

På 60-talet infördes **Enhetsskolan** med möjligheter till olika linjeval för högstadieläverna.

Elevantalet minskade i Utomskogen.

Bogårdens skola stängdes 1966 och barnen skjutsas till Vallsta och Arbrå skolor.

Möjligheterna till fortsatta studier för barnen från Utomskogen var länge genom korrespondensstudier eller genom att gå folkhögskola. Det fanns inte bussförbindelser till Bollnäs, så man måste bo inackorderad om man ville gå på realskola och gymnasium

Den förste från Iste (mig veterligen), som vidareutbildade sig var Olov Eriksson. Han föddes på gården Gårsmys 1876 och blev faderlös vid 13-års ålder och arbetade hemma på gården i 10 år, men gick sedan på Bollnäs folkhögskola och vidare till Örebro Tekniska högskola och utexaminerades 1903. Han ägnade sig åt konstruktionsverksamhet inom massaindustrin både i Sverige och utomlands. Han gifte sig med en engelska och bosatte sig i Stockholm.

Vore roligt om någon mer kunde berätta om sin skoltid på Isteskolan och visa ev bilder därifrån.

Iste 10 april 2014.

Gun Palmquist (dotter till Linnea Nyström, född på Isteskolan och bosatt i Iste)

Linnea Abrahamsson-Nyström är nu vid Vallsta skola. Undervisar också inom musikskolan.

ningscentra, och tidigare har många t. o. m. lämnat fosterlandet för att söka sin utkomst i främmande land, främst Nordamerikas Förenta Stater.

En tabell över barnantalet i de olika skolorna under de sista 30 åren lämnas i slutet av historien.

Även lärarna har varit många, alltför många för att finna utrymme i denna lilla redogörelse. Jag har därför måst inskränka mig till att nämna endast dem, som här haft anställning i minst två terminer, och törhända fattas även någon, som fyller detta mått, då anteckningar om honom eller henne saknas. Intressant skulle ha varit att skriva något om vars och ens karaktär och arbete, men dels saknas förmågan, och dels skulle det kanske vara litet ömtåligt i vissa fall. Därför endast några enkla data.

Från skolans första tider har i det föregående en hel del namn på s. k. barnalärare anförts. Jag inskränker mig därför till att nämna namnen på dem, som tjänstgjort i socknens skolor, sedan dessa blev i huvudsak stationära, och följer jag därvid församlingsböckernas ordning byarna emellan.

Iste småskola.

Amanda Lovisa Öhman (höstterminen 1879—höstterminen 1901), född i Stockholm den 21/1 1851. Erhöll avsked på grund av sjukdom och beviljades en årlig pension på 135 kronor. Flyttade till Stockholm, där hon sedermera dött. Tillhörde

Missionsförbundet och beskrivs som en försynt och av barnen mycket omtyckt lärarinna.

Emma Sofia Magnusson (v. t. 1901—h. t. 1902, f. i. Kyrkefalla, Skaraborgs län, den 18/12 1880. Flyttat till Vallstaby småskola.

Selma Albertina Larsson (h. t. 1902—h. t. 1904), f. i Synnerby, Skaraborgs län, den 29/12 1879. Flyttade till Ekeby i Uppsala län.

Ester Sara Viktoria Johansson (v. t. 1905—h. t. 1905), f. i Åsaka, Skaraborgs län den 14/2 1882. Lär sedermera ha drunknat.

Ulrika Elisabet (Lisa) Gustafsson (h. t. 1906—h. t. 1907). Inga uppgifter.

Beda Vilhelmina Andersson (v. t. 1908—h. t. 1910), f. i Hångsdala, Skaraborgs län, den 26/3 1883. Flyttat till Vallstaby småskola.

Svea Anna Adolfina Lindström (v. t. 1911—h. t. 1913), f. i Gävle den 6/10 1890. Vikarierade h. t. 1910 i Vallstaby. Flyttade till Nordsjö.

Ester Maria Karolina Ingmansson (v. t. 1914—h. t. 1919), f. i Söderhamn den 28/1 1893. Vikarierade h. t. 1913 i Nordsjö. Flyttade till Vallsta småskola.

Maria Hulting (h. t. 1920—v. t. 1925), f. i Brunflo, Jämtlands län, den 2/11 1878. Hade under dessa år en längre tids tjänstledighet för sjukdom m. m. Flyttade till Jämtland.

Marta Linnea Abrahamsson (h. t. 1925—v. t. 1943), f. i Arbrå den 10/9 1905. Gift 1934 med byggn.-snick. Ante Nyström. Flyttade till Bogårdens småskola.

Hildur Heed (h. t. 1943~~49~~) Se Nordsjö småskola!

Anders Kolmodin.

Hildur Heed gjorde också ett gott och intresserat arbete inom det kyrkliga församlingslivet. Hon avled 1951.

Iste tillfälliga folkskola.

Skolan upprättades för att minska överbefolkningen i Bogården fr.o.m. hösten 1933. Ett par vikarier skötte undervisningen det första läsåret.

Vera Margareta Alfving (h. t. 1934—v. t. 1936), f. i Arbrå den 23/6 1909. Gift 1936 med kyrkoadjunkt Hilding Wind och nu bosatt i Bollnäs.

Axel Henrik Fridén (h. t. 1936—v. t. 1938), f. i Friggeråker, Skaraborgs län, den 4/7 1882. Hade även agronomexamen och hade i flera år tjänstgjort vid Stenstorps folkhögskola, men med tiden blivit ganska originell. Erhöll ordinarie anställning i Sandviken, då nu Iste folkskola skulle indragas.

Bogårdens småskola.

Denna skola upprättades 1942 efter indragning av Nordsjö och Mörtsjö småskolor.

Hildur Heed (h. t. 1942—v. t. 1944). Se Nordsjö småskola!

Linnea Nyström (h. t. 1944—). Se Iste småskola!

Bogårdens folkskola.

Skolan delade de första åren lärare med Kyrkbyns folkskola.

Anders Paul Kolmodin (v. t. 1859—v. t. 1889), f. i Hammerdal, Jämtlands län, den 27/8 1834. Deltog mycket i det kommunala livet både under och efter lärartiden. Dog i Kyrkbyn år 1900.

Nils Gustaf Brunzell (v. t. 1890—v. t. 1923), f. i Sunne, Värmlands län, den 14/6 1857. Flyttade efter avskedet till Hov och blev jordbrukare. Dog den 11/6 1928. (Se bild föreg. år.)

Teodora Johansson tjänstgör numera vid Flästa skola. Hon har organist- och kantorssex. Underl. vid musikskolan. Tillhör de ledande krafterna inom missionsförsamlingen.

Jonas Sved (h. t. 1923—), f. i Delsbo den 15/3 1891. Tidigare anställd i Timrå, Västernorrlands län.

Teodora Johansson (h. t. 1938—), f. i Enviken, Kopparbergs län, den 24/11 1902. Tidigare anställd i Simtuna, Västmanlands län.

Stina Lisa Margareta Pilström (h. t. 1946—), f. i Linköping den 21/11 1920. Kom från Uppsala.

Nordsjö småskola.

Kristina Katrina Näslund (h. t. 1870—v. t. 1881 och h. t. 1883—v. t. 1886), f. i Ovanåker den 21/11 1860. Var höstterminen 1881 till vårter-

minen 1883 anställd som lärarinna vid Gävle idiothem. Gifte sig senare med folkskoll. Jonas Lindström i Koldemo.

Vilhelmina Larsson (h. t. 1881—v. t. 1883), f. i Steneby, Älvsborgs län, den 21/3 1862. Kom från Ovanåker och flyttade till Järbo.

Anna Persson (h. t. 1886—h. t. 1887), f. i Bollnäs den 19/10 1863.

Anna Matilda Johansson (v. t. 1888—h. t. 1889), f. i Ovanåker den 26/11 1868. Gift 1890 med handlanden och hemmansägaren Per Löfgren i Nordsjö, sedermera å Hemmanet. Död den 2/10 1904.

Klara Sofia Harström (v. t. 1890—h. t. 1890), f. i Nyköping den 14/11 1863. Flyttade till Kyrkbyn.

Anna Erika Lundberg (v. t. 1891—v. t. 1894), f. i Järbo den 28/8 1872. Gift 1894 med bondesonen Per Persson Holmstrand i Mörttsjö.

Stina Brandberg (h. t. 1894—h. t. 1896).

Matilda Nilsson (v. t. 1897—h. t. 1900), f. i Söderhamn den 4/11 1878. Flyttade till en syster i Ljusne och dog där den 26/9 1900.

Katrina Augusta Film (v. t. 1901—h. t. 1901), f. i Öster Lövsta, Uppsala län, den 3/9 1872. Flyttade till Gävle.

Emelie Anna Gustafsson (v. t. 1902—h. t. 1908), f. i Ökna, Jönköpings län, den 17/2 1875. Hade läsåret 1906 tjänstledigt för genomgående av en sjukvårdskurs vid Sa-

Hildur Sandström-Eriksson har nu avgått ur tjänsten men arbetar fortfarande som lär. inom musikskolan.

mariterhemmet i Uppsala. Flyttade härifrån till Örnsköldsvik, där hon hade plats som sjuksköterska men lär senare ha återgått till skolan.

Helena (Elin) Margareta Hållén (v. t. 1909—v. t. 1910), f. i Enånger den 28/9 1874. Flyttade till Östansjö mindre folkskola.

Doris Katarina Bates (h. t. 1910—v. t. 1913), f. i Orient, N. Y., U.S.A. den 6/1 1892. Flyttade till Söderhamn, där hon ännu finns.

Svea Lindström (h. t. 1913—h. t. 1917). Se Iste! Flyttade till Koldemo småskola.

Kalla Eriksson (v. t. 1918—h. t. 1920), f. i Arbrå den 22/6 1898. Gifte sig med bokhållare Ivar Svangren och flyttade till Ludvika, där hon ännu finns.

Hildur Cecilia Heed (v. t. 1921—v. t. 1942). Flyttade till Bogårdens småskola, då Nordsjö skola drogs in.

Östansjö mindre folkskola.

Elin Hållén (h. t. 1910—h. t. 1925). Då nu Östansjö folkskola upprättades, överflyttades lärarinnan till dess småskola.

Östansjö småskola.

Elin Hållén (v. t. 1926 med vissa avbrott till h. t. 1930). Se Nordsjö!

Ingeborg Nordin (h. t. 1930—v. t. 1931 och v. t. 1932—h. t. 1932), f. i Norrala den 10/7 1900. Gift 1929 med folkskoll. Jonas Nordin.

Anna Märta Truedson (v. t. 1933—), f. i Söderhamn den 27/8 1910. Gift 1945 med frisörmästare S. Vikström, Bollnäs.

Jonas Sved har arbetat inom freds-, nykterhets- och jordbruksarbetet. Tillsammans med sin maka har han "nedlagt ett utomordentligt och framgångsrikt arbete som ledare för Bogårdens "Unga odlare". Och Brita Sved har under 25 år varit slöjdläsarinna vid Bogårdens skola. Sved avgår 1 juli.

Bildtext

